

Saksliste

Sak MKR 31/98

RAPPORTER

a. Rapport nr. 17/98

b. Rapport nr. 18/98

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637

OFFICE OF THE DEAN
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

ADMISSIONS OFFICE
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

STUDENT SERVICES
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

FINANCIAL AID
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

REGISTRATION
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

ACADEMIC ADVISORS
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

INTERNATIONAL STUDENTS
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

GRADUATE STUDENTS
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

ALUMNI SERVICES
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

DEAN OF STUDENTS
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

DEAN OF FACULTY
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

DEAN OF RESEARCH
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILLINOIS 60637
TEL: 773-936-3333
FAX: 773-936-3333

RAPPORT FRA 54. SESJON AV FNs MENNESKERETTIGHETSKOMMISJON

Av Hans Morten Haugen, 1, konsulent i internasjonale spørsmål i Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke, til stede fra 14. til 17. april

Fem saker er valgt ut blant mange, der det er særlig hyggelig å registrere at arbeidet med straffefrihet i regi av Kirkenes Verdensråd nå er kommet opp på FN-agendaen:

- 1) Sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter
- 2) Styrking av Barnekonvensjonen - barn i krig & salg av barn
- 3) Menneskerettighetssituasjonen i Irak og debatten om sanksjoner
- 4) Debatten Israel-Libanon
- 5) Kristisk blikk på rapporteringsmekanismene

1) SOSIALE, ØKONOMISKE OG KULTURELLE RETTIGHETER (SØK) Item 5 OG RETTEN TIL UTVIKLING Item 6:

Uten tvil er hovedforklaringen på spenningen i menneskerettighetsdebatten mellom vestlige land og en stor andel av landene i Sør knyttet til vektleggingen av SØK, og hvem som skal bære ansvaret for realiseringen av disse rettighetene. Fra noen av de mest stukturelt orienterte landene i Sør kommer klare signaler om hvordan global urettferdighet og manglede vilje til å bidra til å rette opp disse skjevhetene fra de landene som besitter de økonomiske ressursene, legger begrensninger på fattige lands vilje til å prioritere sivile og politiske rettigheter.

Det synes å være et maktspill, der den innflytelsen utviklingslandene har i FN-systemet, inkludert i Menneskerettighetskommisjonen, på ingen måte tilsvarende den innflytelsen disse reelt har i verdensøkonomien. På denne bakgrunnen blir det av avgjørende betydning å etablere en ramme for diskusjon som kan sikre en fruktbar tilnærming til SØK innenfor Kommisjonens arbeid. Forhandlingene under årets menneskerettighetskommisjon greide i liten grad å løse disse spenningene. Statene i Nord stemte stort sett samlet, i enkelte saker sammen med noen av de rikeste statene i Latin-Amerika.

Følgende sak og avstemming kan vise konfliktlinjene, men det understrekes at en rekke spørsmål diskuteres under dagsordenspunkt 5 (bl.a. retten til mat):

Resolusjonspunkt 17: Hvordan gjeldsbetjening påvirker muligheten til å realisere SØK samt retten til utvikling. De nye initiativene i regi av Verdensbanken og Pengefondet ble hilst velkommen, men ble hevdet å være utilstrekkelige. Forslaget om å opprette en egen spesialrapportør var nytt. Det kom til avstemming etter at Japan og USA, samt Mexico hadde følgende innvendinger:

- * Resolusjonen gikk for langt i forhold til Wien-erklæringen, særlig artikkel 12
- * Begrepet "fair and just economic order" ikke var forklart
- * Etableringen av nye spesialrapportører ville medføre en overbelastning på Høykommisæren
- * Vektleggingen på staters ansvar gjør det vanskelig å ansvarliggjøre de andre aktørene

Resultat av avstemmingen: For 27; mot 16; avholdende 9, noe som gir en god refleksjon av hvor statene plasserer seg.

Ingen vestlige land var medforslagsstillere, men Norge kunne i lys av arbeidet med en ny gjeldsplan, lagt fram 5. mai, søke å bringe fram noen av de momentene som ligger til grunn for denne planen, inn i forhandlingene om denne spesifikke resolusjonen. Den informasjonsverdien som ligger i den norske prosessen kunne ha fungert som et positivt innspill, og Norge kunne dermed ha brukt anledningen til å fungere som en brobygger mellom Nord og Sør i dette

spørsmålet. Når dette ikke ble valgt, skyldes nok dette mye kapasitet, men også det faktum at de vestlige land ikke synes villige til å avvike fra det standpunkt de andre vestlige statene inntar. På denne måten ga Norge her fra seg en mulighet, men samtidig er det ingen tvil om at de avgjørende forhandlingene om blant annet u-landsgjeld ikke foregår i FN-regi.

Mary Robinson, Høykommissær for menneskerettigheter, har gitt klare signaler om en økt vektlegging av SØK. Det er viktig at stater som Norge ikke undergraver denne anledningen til å få økt tilnærming mellom de ulike statene. I tråd med norsk oppfølging av Det sosiale toppmøtet i mars 1995, må arbeid med SØK gis større prioritet før neste års Menneskerettighetskommisjon.

2) STYRKING AV BARNEKONVENSJONEN: BARN I KRIG & SALG AV BARN Item 20
Arbeidet med to tilleggsprotokoller til Barnekonvensjonen (BK) har gått tregere enn hva det var grunn til å håpe på sett i lys av det store antallet stater som har ratifisert Barnekonvensjonen: Bare USA og Somalia har ennå ikke underskrevet eller ratifisert.

Resolusjonspunkt 102 om Barn i krig (involvement of children in armed conflicts)-forhandlingene stranded hovedsaklig på en forståelse av hva som skal regnes som barnesoldater. I Genevekonvensjonene fra 1949 er en aldersgrense på 15 år satt opp, og Barnekonvensjonen sier i artikkel 38 at barn under 15 år ikke skal ta del i krigføringen. Forsøkene på å heve denne grensen til 18 år, og dermed sikre samsvar med de øvrige bestemmelsene i BK (som generelt gjelder for barn under 18 år) møter motbør. Som en illustrasjon er det nok å vise til praksis i Norge, hvor det er 17 års aldersgrense for innrulling.

Den raske framforhandlingen av BK har slik det nå kan vurderes i ettertid, bidratt til at barn ned til 15 år, samt de som kan hevdes å være 15 år, nå kan innrulleres. Det ser ut til at et kompromiss vil ligge i det at aldersgrensen senkes til 17 år for deltakelse i såkalte "hostilities". Det er mulig at forhandlinger utenfor FN-systemet, lik mineforhandlingene, kan bidra til å bevege prosessen framover. Målet er å få et vedtak på Generalforsamlingen i 1999.

Resolusjonspunkt 103 om Salg av barn (sale of children, child prostitution and child pornography) arbeides det også med i en arbeidsgruppe, også med mål om sluttforhandlinger i Menneskerettighetskommisjonen, og deretter Generalforsamlingen i år 2000. Her virker det å være ulike oppfatninger om arbeidsgruppens mandat. Spørsmål om definisjoner om hvordan de ulike overgrepene skal forstås, samt hvorvidt protokollen skal foreslå straff og erstatninger, er også med på å gjøre prosessen vanskelig.

3) MENNESKERETTIGHETSSITUASJONEN I IRAK & DEBATTEN OM SANKSJONER
FNs Spesialrapportør for Irak, Max van der Stoel, la fram den landrapporten som skapte mest mediaoppmerksomhet. "Rensing av fengslene"-aksjonen i slutten av 1997 etterlot flere hundre henrettede, de fleste i kjølvannet av besøk av Qusay Hussein (sønn av Saddam Hussein). Siden Stoel ikke får innreisetillatelse til Irak, er informasjonen basert på intervjuer blant annet med flyktninger i Tyrkia. En betydelig overrepresentasjon av minoriteter er blant de henrettede og blant de tvangsfordrevne, særlig shia, kurdere og turkomaner. Det er all grunn til å tro at tilsvarende praksis gjelder for andre grupper, og at arabiseringsprosessen vil fortsette.

Det som imidlertid i liten grad kom fram i media var det sterke fokuset Stoel hadde på sanksjoner, "oil-for-food" og realiseringen av sosiale og økonomiske rettigheter. Han avviser kategorisk at sanksjonene har noen sammenheng med undertrykkelsen av sivile og politiske

rettigheter; her hevdes det snarere at det er den irakiske politiske strukturen som forklarer det store omfanget av mr-overgrep. Vedrørende sammenhengen mellom sanksjonene og de sosiale og økonomiske rettighetene, ble det særlig referert til FNs Menneskerettighetskomité, som behandlet Iraks tredje rapport om etterlevelsen av Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter i desember 1997.

Stoel legger betydelig mer vekt på Iraks terenering av forhandlingsprosessen med FN når han skal forklare lidelsene sanksjonsregimet har påført det iraksiske folket. Han hevder også at myndighetene ikke har villet samarbeide med FN om infrastrukturprogrammer og fordelingsplaner. Stoel framhever resolusjon 1153, forhandlet fram i kjølvannet av Irakkrisen, den 20. februar 1998, som øker oljeeksporten og tilgangen på nødvendighetsvarer.

Kirkenss Verdensråd (KV) bygger på konklusjonene fra et delegasjonsbesøk i januar 1998 når de sterkt fraråder å føre videre dagens sanksjonsregime, samt de mer generelle retningslinjene for sanksjoner, utarbeidet i 1995. Konklusjonen fra KV er i så måte mer i tråd med Menneskerettighetskomitéen enn med Speialrapportøren. Anbefalingene fra KV er kort fortalt at Høykommisæren for menneskerettigheter analyserer sammenhengen mellom sanksjoner og menneskerettigheter, og at det etableres en arbeidsgruppe som skal rapportere til sikkerhetsrådet om sosiale kriterier knyttet til utøvelse av sanksjonsinstrumentet.

4) DEBATTEN ISRAEL-LIBANON

Som ovennevnte sak, hører denne saken hovedsaklig hjemme under Sikkerhetsrådet, men det er også gode anledninger til markeringer under Menneskerettighetskommisjonen. Israels forslag om tilbaketrekning fra Sør-Libanon ble fremmet ensidig i april-98 av Det nasjonale sikkerhetsrådet, i tråd med FN-resolusjon 425. Forslaget er imidlertid ikke betingelsesløst.

Det israelske vedtaket er oppsummert i fem punkter:

- a) Full libanesisk kontroll over all aktivitet på hele territoriet
- b) Fortsatt israelsk tilstedeværelse inntil dette er oppnådd
- c) Henstilling til libanesiske myndigheter om forhandling med aktuelle parter for å oppnå dette
- d) Først når full sikkerhet mot terrorisme er oppnådd, kan resolusjon 425 imøtekommes
- e) Israel vil fortsette fredforhandlinger med alle nabostater.

Dette forslaget må naturligvis hilses velkommen. Imidlertid er det viktig å knytte dette initiativet til prosessen med Oslo-avtalene på de ulike stadiene. Israels behov for full sikkerhet og tiltak mot terrorisme er viktig å respektere, samtidig som det i forhandlingene med Palestina er blitt brukt som en unnskyldning for å gå videre. Med dette utgangspunktet, der det er Israel som skal bestemme når det er trygt å trekke seg ut, er det i lys av Israels forståelse av sikkerhetsbegrepet, grunn til å frykte en ny terenering. Med disse rammene kan menneskerettighetsovergrepene holde fram.

Israel ba om at den årlige resolusjonen om situasjonen i Sør-Libanon ikke ble stemt over, men heller ble tatt til etterretning ("take note of"). Denne henstillingen ble ikke fulgt opp.

5) KRITISK BLIKK PÅ RAPPORTERINGSMEKANISMENE

Sentralt i Menneskerettighetskommisjonens arbeid er behandlingen av rapporter fra spesialrapportører og landrapportører. Også arbeidet til ulike arbeidsgrupper legges fram i form av en rapport. Statenes rapportering foregår til seks ulike komitéer (barn, kvinner, rase, tortur, sos-øk-kult og menneskerettigheter) og foregår uavhengig av arbeidet i Kommisjonen.

NORGES KRISTNE RÅD

CHRISTIAN COUNCIL OF NORWAY

Underhaugsveien 15, PB 5816 Majorstua, 0308 Oslo, Norway

Tel: +47 22 55 19 00 / Fax: +47 22 95 19 28

E-mail: offis@kristne.no / info@kristne.no

For sammen blir dette en anseelig mengde dokumentasjon. I lys av anbefalingene fra Irelandskonferansen, "An effective human rights policy" i september 1997, er det avgjørende at arbeidet med diskriminering og menneskerettigheter søkes koordinert best mulig. Slik det nå foregår, vil et redusert fokus, noe som betyr færre linjer eller færre resolusjoner, bli tolket som et svært positivt signal fra den staten det angår. På denne bakgrunn er det viktig å unngå at stater hvor grove overgrep foregår, kan sole seg i glansen over ikke å være omtalt.

Effektiviteten henger naturligvis sammen med kapasiteten, og det er ingen tvil om at i forhold til den betydningen menneskerettigheter har for FN-arbeidet, er bevilgningene til dette arbeidet for lave. Antall land med egen spesialrapportør kunne vært høyere, samtidig som det er innlysende at visse stater som aldri vil bli seriøst vurdert for en slik ordning, bl.a. Kina. Et interessant eksempel på hvordan myndighetene i et land ser positivt på etableringen av et obesvasjonsregime for menneskerettigheter, kan vi finne i Colombia. Selv om myndighetene reiste kritiske kommentarer til både substans, vinkling og metode i rapporten fra FNs Høykommissær for menneskerettigheter i Colombia, virker det som om Høykommissærens kontor samarbeider godt med både myndigheter og organisasjoner i landet.

Driften av et slikt kontor er dyrere enn både landrapportører og spesialrapportører, men samtidig sikres en kontinuitet og en nærhet. En viktig betingelse er at myndighetene samarbeider på alle plan, og det gir ingen grunn til store forhåpninger når en rekke av de statene med egne rapportører, konsekvent nekter å motta dem. Burma, Cuba, Iran, Irak, Nigeria er eksempler på slike stater, og i tillegg har en rekke stater uten egne landrapportører reservasjoner i forhold til å motta spesialrapportører

Det kan imidlertid synes som om mulighetene for å etablere en Colombia-modell er til stede i land som erkjenner egen utilstrekkelighet, og som samtidig er interessert i å lære. Tyrkia kan være et slikt land. Også Mexico er et land med omfattende menneskerettighetsbrudd, som kan være positiv til en slik ordning, og likeså Pakistan. Norge bør vurdere å fremme forslag om slike kontorer, som kan fungerende både koordinerende og kanalisierende.

Oslo, 10. mai 1998

Hans Morten Haugen

Rapport fra deltakelse på

Consultation on Microdisarmament

I regi av *World Council of Churches*
i samarbeid med *Saferworld* og *Viva Rio*
13-15 mai 1998 i Rio de Janeiro, Brasil

av Sturla J. Stålsett,
Komiteen for Internasjonale Spørsmål,
Mellomkirkelig Råd for Den norske kirke

KIRKERÅDET MELLOMKIRKELIG RÅD SAMISK KIRKERÅD	
17 JUN 1998	
Til	UMH
J.nr.	98/3-2
Arkiv nr.	553.0

Små våpen gjør størst skade: Mens atomvåpnene ikke har drept mennesker siden Nagasaki, har håndvåpen, «lette» våpen eller «småvåpen» drept mer enn 3 millioner mennesker bare siden 1990. De fleste av ofrene - kanskje så mye som 90% - er sivile; de fleste av ofrene er kvinner og barn. «Småvåpen» dreper barn - og gjør barn til mordere.

Det er grunn til å hevde at volden øker i takt med våpentilgjengeligheten, og at skadene som volden forårsaker er avhengig av hva slags våpen som er tilgjengelige og i bruk. De våpnene vi snakker om her, er våpen som ett menneske kan bære og håndtere alene, uten større opplæring eller avansert støtteapparat, dvs. fra pistoler, via maskinpistoler og andre automatvåpen, til miner og granater. Små våpen er lettest å skjule, bære og bruke. De er slitesterke, det vil si at gjenbruksverdien er stor. Slike våpen roterer rundt om i verdens konfliktområder. De krever ingen opplæring, og det er ofte enkelt å få tak i dem. Når de brukes, er virkningen momentant og fatal. De lemlester og dreper på sekunder - ofte mange av gangen.

Disse «små» våpnene representerer derfor kanskje vår tids største utfordring i arbeidet for fred og nedrustning. FNs tidligere generalsekretær Boutros-Boutros Ghali kalte utfordringen for *microdisarmament* - en betegnelse som brukes stadig oftere. Betegnelsen er imidlertid noe uklar med hensyn til hva som er «mikro» - våpnenes størrelse eller det (geografiske) området nedrustningen er konsentrert om. Men begge deler treffer dagens komplekse situasjon. Etter den kalde krigens stabile, bipolarære høyspenning, har vi fått et labilt, multipolært konfliktbilde: det foregår en rekke mindre - men ofte svært voldelige - konflikter rundt om på kloden. De er i økende grad transnasjonale, dvs. de er sjelden kriger mellom stater, heller ikke rene borgerkriger, men interne konflikter som spres over landegrensene. Ofrene i slike konflikter er i økende grad sivile.

Fra januar 1990 til desember 1996 var det i alt 98 væpnede konflikter i verden. Minst 5,5 millioner mennesker ble drept i disse krigene. 75% av ofrene var sivile.

I tillegg har narkotikahandel og annen kriminalitet nærmest eksplodert i tidligere konfliktområder. El Salvador kan brukes som ett av mange eksempler. Tre år etter at den tolv år lange borgerkrigen var slutt, og til tross for en omfattende reform og forbedring av den sivile politistyrken, var det månedlige antallet drepte p.g.a. kriminalitet og gatevold høyere enn det tilsvarende tallet for falne i krigens siste fase. Og der en borgerkrig tross alt byr på en viss oversiktighet og «rasjonalitet», er dagens voldsbilde kaotisk og uforutsigbart.

Etter minekampanjens suksess, har de «lette» våpnene blitt satt på dagsorden for alvor. Men anti-personellminer er bare ett av mange «småvåpen». En småvåpenkampanje med like stort gjennomslag og like konsentrert fokus som minekampanjen er derfor urealistisk. Men det betyr ikke at det er nytteløst. Det er en hel rekke initiativ på gang, på ulike nivåer. Mange av dem er helt i startfasen, og leter etter de mest effektive arbeidsmetodene. Andre kan allerede vise til oppsiktsvekkende resultater.

Hva kan *kirkene* bidra med? *Kirkenes Verdensråd* har gjennom sitt *Programme to Overcome Violence (POV)*, og spesielt kampanjen *Peace to the City*, engasjert seg i forhold til de nye oppgavene knyttet til fred og ikke-vold etter den kalde krigens slutt. Arbeidet for å kontrollere og begrense produksjon og spredning av småvåpen har tegnet seg stadig klarere som en utfordring for kirkene. Hvordan kan de best svare på den utfordringen?

Dette var bakgrunnen for konsultasjonen om mikro-nedrustning som KV/ POV, i samarbeid med Saferworld og Viva Rio arrangerte i Rio de Janeiro 13-15. mai 1998. Målsettingen med konferansen var samle eksperter på arbeid for å stanse spredning av håndvåpen og lette våpen. Representanter fra ulike nivåer (nasjonalt, regionalt, internasjonalt) og fra ulike sammenhenger (NGOs, myndighetssiden, kirkene), var samlet for å lære av hverandres erfaringer, og for å gi anbefalinger til en strategi for *Kirkenes Verdensråds* arbeid med disse spørsmålene. Hovedarrangøren, KVs *Programme to Overcome Violence (POV)* ønsket å nå fram til forslag til prinsipper, retningslinjer og elementer i en handlingsplan som skal ligge til grunn for KVs beslutning på Generalforsamlingen i Harare i 1998.

I løpet av konferansens første to dager fikk vi et imponerende erfaringsmateriale på bordet. Innleggene fra bidragsyterne fikk klart fram bredden i problemstillinger og arbeidsformer - fra Rios og Johannesburgs slum- og storbyvold og Afrikas Horns borgerkriger og klanoppgjør, via Australia og Skottlands ufattelige voldstragedier (Dunblane og Port Arthur), til de mange ulike initiativ i internasjonale fora i Washington og Geneve. Selv informerte jeg i korte trekk om hovedstrategien og aktivitetene til Norwegian Initiative on Small Arms Transfers (NISAT), fellestillaket i regi av Kirkens Nødhjelp, Norges Røde Kors, NUPI og PRIO, jfr KISP Sak10/ 98. Initiativet var kjent blant noen i forsamlingen. NISATs fokus på regionale ordninger (moratorium i Vest-Afrika) og humanitær rett, ble møtt med interesse. Josephine Odera fra Institute of Diplomacy & International Studies i Nairobi, Kenya stilte seg positiv til forslaget om en eventuell økumenisk høring i NISAT/KV regi, f.eks. med fokus på Øst-Afrika i forkant av Harare. Men hun mente at det ville være urealistisk å tenke seg noe i retning av et moratorium i Øst-Afrika. Hun understreket forskjellene mellom situasjonen i Øst-Afrika og på Afrikas Horn sammenlignet med Sør- og Vest-Afrika.

Vi står overfor et problem med usedvanlig mange dimensjoner. Bildet ser ulikt ut i ulike kontekster. To hovedtilnærminger til problemet var representert: 1) De som jobber med våpenbegrensning i en nasjonal kontekst. Hovedstikkord for deres arbeid er kriminalitet, personlig sikkerhet, helse, registrering, lovgivning («Gun Control»). 2) De som jobber med et mer internasjonalt fokus, og konsentrerer seg om nedrustning og avvæpning etter konflikter, ulovlig og lovlig våpenhandel, grensekontroll, moratorier, internasjonale avtaler, etc. («Small Arms / Light Weapons Proliferation»).

Samtidig var det mulig å få øye på fellestrekk. Mange erfaringer - både positive og negative - har utvilsomt overføringsverdi. Konsultasjonen viste seg å bli en nyttig plattform for erfaringsutveksling og rådslagning på høyt kvalifisert nivå.

Har disse erfaringene også overføringsverdi til et kirkelig engasjement? De fleste av ekspertene hadde ikke selv en kirkelig tilnærming til problemet. Men det var stor enighet om at kirkene kunne og burde ha en viktig rolle i arbeidet. Med det mangfoldige erfaringsmaterialet og de ulike innfallsvinklene, ble det stilt store krav til konsultasjonens siste dag. Målet med konsultasjonen var jo å komme fram til anbefalinger til kirkene/KV, til og med noe i retning av en handlingsplan. Selv om vi ikke kom riktig så langt, var det i utkastet til sluttokumentet en rekke anbefalinger som vil være viktige i det videre kirkelige arbeidet.

Den generelle hovedkonklusjon var at **KV og kirkene kan og bør spille en viktig rolle i dette arbeidet for å begrense og kontrollere «små» våpen.** Dette kan skje, bl.a. gjennom

- å drive bevisstgjøring omkring problemets art og omfang rundt om i kirkene
- å fremme en teologisk refleksjon rundt dette problemet, og kirkenes grunnlag og ressurser for å engasjere seg i det

- å fremme diakonalt kirkelig engasjement for voldsofrene og deres familier
- å støtte demobiliserings- og avvæpningstiltak
- å identifisere hovedendringer i lover og regelverk vedrørende våpenhandel og våpenbesittelse som det bør mobiliseres til støtte for
- å bygge allianser med andre grupperinger og bevegelser (andre religiøse bevegelser og organisasjoner, NGOs, myndigheter, internasjonale organer)
- å utnytte allerede eksisterende programmer og tiltak for fred og utvikling i kirkelig regi til å sette fokus på dette spesielle problemet
- å være med å utvikle og fremme ikke-voldelige konfliktløsnings-alternativer, gjennom mekling, tillitsskapende tiltak, etc.
- å fremme en fredskultur på alle nivåer i samfunnet

Med tanke på den forestående generalforsamling i Harare, mente konsultasjonen at disse spørsmålene burde settes høyt på dagsorden, og at arbeidet med «small arms issues» burde være et hovedfokus for *WCC Programme to Overcome Violence* og dets arbeid med nedrustning i den kommende perioden.

Personlig er stiller jeg meg bak disse anbefalingene. Men jeg tror det er grunn til å prioritere blant dem, og innskjerpe enda tydeligere hva som bør være kirkenes bidrag, utfra deres egenart og ressurser. Først og fremst vil bevisstgjøring, refleksjon, og mobilisering på grasrotnivå - i lokalmenigheter og nasjonale kirker - kunne være et vesentlig kirkelig bidrag. Dette gjelder både i (post-) konfliktområder og i mer stabile samfunn, der problemet i større grad er knyttet til kriminalitet og gatevold. For å få til en slik kirkelig bevisstgjøring og mobilisering, ser jeg særlig to behov: 1) En teologisk refleksjon rundt våpen- og voldsbruk spesielt, og forholdet til makt mer generelt. 2) En informasjons- og holdningskampanje rettet mot kirkene.

Når det gjelder 1), er det klart at slik refleksjon har vært fremmet innenfor KV, og andre økumenisk /kirkelige /teologiske sammenhenger i mange tiår. Det kirkelige freds- og nedrustningsarbeidet spilte naturlig nok en hovedrolle allerede da KV ble stiftet for 50 år siden. I grunnlaget for *Programme to Overcome Violence* og *Peace to the City*-kampanjen ligger det også en del tenkning rundt den nye situasjonen etter den kalde krigen. Likevel er ikke jobben gjort.

Kirkenes stillingstagen til maktutøvelse og voldsbruk er på ingen måte entydig. På den ene siden har vi fredskirkenes konsekvente og gjennomreflekterte pasifistiske grunnholdning og praksis. På den andre ytterside har vi kirker og kirkesamfunn som under henvisning til skaperordninger, gudgitt rett til selvforsvar eller syndefallets uutslettelige virkninger gir teologisk legitimitet til utstrakt bruk av vold i maktutøvelsen («kristen realisme»). Et sted i mellom disse posisjonene, der vel flertallet befinner seg, har vi kirker og kirkesamfunn som på en eller annen måte representerer en tenkning influert av den såkalte (og misvisende kalte) «rettferdig krig»-tradisjonen. Dersom man går de tre posisjonene nærmere etter i sømmene, vil man finne at det mellom den pasifistiske linjen og en «rettferdig krig»-orientert linje (i hvert fall i dens moderate og restriktive utgave) finnes et større fellesområde enn man kanskje skulle tro. Dette gjenspeiles i den økumeniske bevegelses' nyere historie. For i denne bevegelsen har vi i de siste tiår sett en spenning mellom på den ene siden et klart fredsengasjement med tidvis radikale uttalelser i pasifistisk retning, og på den andre siden støtte til frigjøringsbevegelser som har ført en voldelig kamp. På et grunnleggende nivå reflekterer dette at grunnverdiene «fred» og «rettferdighet» alltid vil stå i en viss spenning.

Dette framtvinger en grundigere ettertanke: Hva innebærer denne spenningen i den økumeniske bevegelses nære historie? Hvordan kan kirker og kirkesamfunn som representerer den pasifistiske og den moderate «rettferdig krig»-linjen best enes om mål og strategier i fredsarbeidet?

Til kirker som viderefører en eller annen form for rettferdig krig-tradisjon (implisitt eller eksplisitt), må en stadig stille det kritiske spørsmålet om hvorvidt teologisk legitimering av vold i det hele tatt kan forsvares. Religiøst sanksjonert vold har som kjent ført til enorme lidelser opp i gjennom historien. Kanskje gjenstår det bare for en kristen i møte med denne fortid og samtid ganske enkelt å si: *si omnes, ego non* (om så alle skulle gjøre det, vil jeg avstå).

Til dem som legger seg på den pasifistiske linjen, må en spørre om hvordan kirkene og de kristne skal kunne yte et (teologisk) forsvarlig bidrag til en legitim maktutøvelse i et samfunn. Som kjent er ethvert demokrati og enhver rettsstat helt avhengig at det finnes en slik legitim maktutøvelse, som i ytterste instans vil måtte ha vold som mulig sanksjonsmiddel. Alle - også kristne samfunnsborgere og kirkene - er avhengige av dette. Dette spørsmålet blir ikke minst tydelig i arbeidet med å kontrollere, begrense og i ytterste fall forby «småvåpen». *Hvordan tenker vi teologisk om den maktutøvelse som må til nettopp for å «kontrollere, begrense og forby»?*

I tillegg kommer selvsagt de vanskelige konsekvens-etiske spørsmålene. Hva når det koster flere menneskeliv - *andres* menneskeliv, uskyldige tredjeparts menneskeliv - å nekte å ty til mot-vold?

2) Men skal kirkene mobiliseres globalt, nasjonalt og regionalt i kampen mot disse dødbringende våpnene, må det mer til enn en teologisk og etisk refleksjonsprosess. Vi trenger noe i retning av en holdnings - og handlingskampanje. Her trenger vi virkekraftige (gjerne mangetydige) symboler, som flere av deltakerne på Rio-konsultasjonen - ikke minst fra Sør - tok til orde for. Selv foreslo jeg i den anledning at KV kunne utnytte 2000-årsjubileet i en slik kampanje. I grunntrekk er ideen som følger:

Hovedsymbolet for 2000-årsmarkeringen i denne sammenheng kunne være «Freds barnet», «*The Child of Peace*», «*El niño de la paz*». Ved slik å knytte an til fredsdimensjonen i budskapet om Jesu fødsel, kunne man oppnå:

- En umiddelbar, tverrkulturell gjenkjennelseeffekt
- En bevisstgjøring om at dette dreier seg om et genuint kristent anliggende
- En anledning (årtusenskiftet) og et aktuelt og relevant fokus («small arms»)
- En kristen markering av tusenårsskiftet som ikke er triumfalistisk eller eksklusiverende, men fokuserer på imøtekommenhet, forsoning og det kanskje mest inkluderende ved det kristne budskapet (inkarnasjonen)
- Et fokus på *Freds barnet* (bedre enn *Fredsfyrsten* for dette formål) kan rette søkelyset mot det faktum at disse spesielle våpnene både er de som dreper flest barn i dag, og som samtidig gjør barn til mordere i mange konflikter og situasjoner. Her kunne en koble til den store kampanjen mot bruk av barnesoldater.

I beste fall ville en slik kampanje kunne utløse en kreativitet og et mangfold både i innfallsvinkler til problemet og i arbeidsmetoder. Bibelstudier, gruppearbeid, diakonale tiltak ville kunne få et samlende, klart og enkelt teologisk fokus. Dette er ikke minst viktig når saksområdet er såpass komplekst som i dette tilfellet.

Dette forslaget, som jeg skisserte i plenum og i gruppearbeidet, fikk støtte fra en del, men ble ikke tatt inn i sluttrapporten. Hovedgrunnen til det er nok at arrangørene ikke umiddelbart falt for det. En frykt for overfokusering på årtusenskiftet (som dessuten er så nært forestående at nye

tiltak ikke vil vinne fram), og for en eventuell sentimentalisering av problemfeltet kan spille med her. Begge innvendinger har vekt. I tillegg kan det vel være ufruktbart å drive fram et forslag som det ikke er særlig begeistring for i staben.

Jeg velger likevel å ta det med her, siden jeg tror at *en eller annen form* for kampanje med et enkelt, samlendende hovedfokus ville være viktig for å få kirkene med på den måten som vil tjene saken best: nemlig gjennom et bredt og folkelig engasjement på utallige steder. Dette forslaget kan kanskje utløse andre og evt. bedre ideer, som så kan følges opp i Harare.

For å **konkludere**: Arbeidet for å kontrollere, begrense, og bli kvitt flest mulig av disse «små» våpnene bør stå høyt også på kirkenes prioriteringsliste i tiden framover. (Dette gjelder selv om atomtrusselen tragisk nok har fått ny aktualitet etter Indias og Pakistans prøvespregninger.) Konsultasjonen i Rio de Janeiro styrket etter mitt syn en slik prioritering. Konsultasjonen viste både problemets omfang og de muligheter som faktisk finnes for å redusere dette omfanget gjennom målrettet mobilisering. Mange flotte tiltak er på gang. Kirkene skal ikke overta oppgaver i denne mobiliseringen som andre kan gjøre bedre. Kirkene skal heller ikke bruke mye tid og ressurser på mobilisere nye samarbeidspartnere og nettverk. Kirkene *er* allerede et verdensomspennede, holdningsformende og handlingsmobiliserende nettverk. Dette er kirkenes største fortrinn. Det må utnyttes. Ved å ta utgangspunkt i hva de er, og videreføre og styrke de kirkelige tiltak og engasjement som allerede finnes på dette området, vil kirkene kunne yte sitt beste bidrag. Kirkenes Verdensråd kan, om enn i beskjedent omfang, være en viktig katalysator og koordinator for et slikt kirkelig bidrag. Den norske delegasjonen som drar til Harare bør etter mitt syn støtte et slikt arbeid i KV-regi. Samtidig vil det være nyttig og interessant for Generalforsamlingen at den norske delegasjonen er kjent med og kan dele erfaringer fra det norske initiativet på dette feltet, NISAT.

Dornus theologica, 08.06.98

Sturla J. Stålsett

